

VI FÖRÄNDRAR ARBETSMARKNADEN

En guide för integrering av ekologisk hållbar utveckling

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Svenska
ESF-rådet

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Integrering av ekologisk hållbarhet

En vägledning för dig som arbetar med Europeiska socialfonden – i planering, programskrivande, genomförande, övervakning eller utvärdering på nationell, regional eller lokal nivå.

Växtplats Rosengård, ett socialfondsstött projekt som visar att kompetensutveckling, sysselsättning och integration samtidigt kan stärka ekologisk hållbarhet. Foto: botildenborg.se

Europeiska socialfonden är EU:s främsta verktyg för att främja sysselsättningen i Europa. I fonden lägger EU och medlemsländerna in pengar, som sedan går till lokala, regionala och nationella projekt som skapar jobb, hjälper näringslivet och stärker kompetensen hos individer. Hur pengarna ur Socialfonden ska användas styrs av det nationella socialfondsprogrammet, som anger målen för insatserna i varje medlemsland. I Sverige är det myndigheten Svenska ESF-rådet som förvaltar Socialfonden. Myndigheten ska se till att pengarna används enligt såväl EU:s strategier som den nationella politiken.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Innehåll

Vägledning för integrering av ekologisk hållbarhet	2
Inledning	5
Varför ekologisk hållbarhet i Europeiska socialfonden?	7
Mer om ekologisk hållbarhet och hur den hänger ihop med social hållbarhet	11
Vad innebär integrering av ekologisk hållbarhet?	14
Hur är vägledningen uppbyggd?	16
1. Projektnivå	17
Analys av projektens ekologiska hållbarhet	18
Miljömål och indikatorer för projektet	20
Projektets genomförande	21
Uppföljning av projektets hållbarhetsarbete	21
Utvärdering av ekologisk hållbarhet i projekt	22
Kompetensbehov	22
Bedömningskriterier för projektansökningar gällande ekologiskt hållbar utveckling	23
Analys av ekologisk hållbarhet i ansökan	23
Bedömning av mål och indikatorer för ekologisk hållbarhet i ansökan	24
Genomgång av aktiviteter och genomförande	24
Bedömning av kompetens inom miljöområdet	24
Uppföljning av ekologisk hållbarhet	24
Utvärdering	24
2. Genomförande av socialfondsprogrammet	24
Analys av tematiska områden med avseende på ekologisk hållbarhet	25
Mål och indikatorer för ekologisk hållbarhet	26
Programmets genomförande	26
Uppföljning av integrering av ekologisk hållbarhet	26
Utvärdering av ekologisk hållbarhet i socialfondsprogrammet	26
Kompetensbehov för ESF-rådet och socialfondsprogrammets genomförande	27
Checklista för genomförande av socialfondsprogrammet:	27
Checklista för bedömning av regionala planer	27
3. Nationell policynivå	28
Analys av ekologisk hållbarhet i förberedelse av det operativa programmet	29
Mål för hur ekologisk hållbarhet kan integreras	30
Genomförande av Socialfondens arbete med ekologisk hållbarhet	30

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Uppföljning av programmets effekt på ekologisk hållbarhet	31
Utvärdering på nationell nivå	31
Kompetensbehov	31
Checklista för den nationella policynivån	31
Appendix.....	32
Politiska mål relaterade till hållbarhet	32
Källor:	37

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Inledning

“Medvetenheten är hög, över hela världen, om den globala klimat- och ekosystemkrisen. Och vi har de nödvändiga politiska besluten på bordet (Paris klimatavtal, FN:s globala mål för hållbar utveckling). Miljöfrågan har tippat över. För bara 5-6 år sedan var den fortfarande låst i uppoffringarnas återvändsgränd. Att ta ansvar för miljö betraktades som att försaka ekonomi, tillväxt, och jobb. Idag är det precis tvärtom. Hållbar välfärd är vägen till en modern högteknologisk framtid som är mera hälsosam och rättvis.”

Johan Rockström, professor miljövetenskap, Dagens Industri, 29 augusti 2016

Alltifrån FN:s 17 nya hållbarhetsmål till det historiska klimatavtalet i Paris 2015, via EU-kommissionen lagstiftningspaket om cirkulär ekonomi, pekar tydligt på att ekologisk hållbarhet kommer att spela en allt större roll för framtidens tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning. Klimat- och miljöhänsyn har ofta setts som ett hot mot konkurrenskraft och jobb, men forskningen visar tydligt att energi- och materialanvändningen inte kan fortsätta som förut. Flera viktiga råvaror har börjat sina och blivit dyrare samtidigt som samhället riskerar ökade kostnader för klimat- och miljöpåverkan. En ekologiskt hållbar utveckling (se faktaruta) är helt enkelt en förutsättning för en väl fungerande och långsiktigt hållbar arbetsmarknad och vår framtida välfärd i stort.

Ekologisk hållbarhet är därför en av de övergripande horisontella principer som Europeiska socialfonden arbetar utifrån under programperioden 2014-2020 för att nå EU-målen om ekonomisk utveckling, arbete och social inkludering. Arbetet är en del av Europa 2020-strategin, EU:s tioårsstrategi för att skapa jobb och förutsättningar för en smart, inkluderande och hållbar tillväxt. Ambitionen att förstärka integrationen av ekologisk hållbarhet ligger även i linje med en av de tre övergripande prioriteringar som Sverige har valt att fokusera på i alla de Europeiska struktur- och investeringsfonderna; att “förstärka hållbart och effektivt nyttjande av resurser för en hållbar tillväxt”.

Fyra horisontella principer

Socialfondsprogrammet har fyra horisontella principer som ska prägla insatserna som får stöd: jämställdhet, tillgänglighet, icke-diskriminering samt ekologiskt hållbar utveckling. De tre första principerna är obligatoriska medan den sista ska beaktas vid vissa utlysningar.

Den sociala dimensionen är förstås det mest centrala i Socialfondens arbete. Bristande jämställdhet, bristande tillgänglighet och diskriminering måste därför finnas med i socioekonomiska analyser, mål och indikatorer som styr hur Socialfonden ska användas. De horisontella principerna *jämställdhet* och *icke-diskriminering* inklusive *tillgänglighet* är

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

alltså obligatoriska och ska integreras i allt arbete från förberedelser ner till genomförande på projektnivå samt uppföljning och utvärdering.

Den ekologiska hållbarhetsprincipen är däremot flexibel, vilket betyder att den anses vara långsiktigt viktig och ska beaktas när så är önskvärt och möjligt. Den möjliggör bland annat satsningar i projekt som inom programmets mål och prioriteringar även bidrar till ekologisk hållbarhet och klimatanpassningar, men den är alltså valbar då den utgår ifrån ett "kan"-istället för "ska"-krav. I det operativa programmet och de nationella och regionala handlingsplanerna beskrivs de horisontella principerna ytterligare. De ska användas i urval av projekt och deltagare och integreras i allt programarbete och uppnå vissa mål och effekter.

Socialfondens insatser för tillväxt och sysselsättning bör alltså ha ett miljöperspektiv när så är lämpligt. Ett viktigt fokus är förebyggande av klimatförändringar. Det kan till exempel göras genom stöd för kompetensutveckling och kompetensförsörjning som underlättar övergången till en koldioxidsnål ekonomi och framväxten av nya, gröna jobb. Enligt beräkningar kan EU till exempel skapa 600 000 nya jobb genom att nå målet att 20 procent av EU:s energibehov ska täckas av förnybara energikällor. Ytterligare 400 000 jobb skulle kunna skapas om vi uppfyller EU:s klimatmål om en 20-procentig energieffektivisering.

Ett annat sätt att jobba med integrering av ekologisk hållbarhet kan vara att utöka stödet till projekt som gynnar ungas drivkraft och entreprenörskap för att stödja socialt entreprenörskap, driva på hållbara innovationer och skapa nya affärsmodeller för gröna jobb. Ökat stöd till projekt som stimulerar till en övergång mot en mer cirkulär ekonomi är ett annat fokusområde för denna vägledning. En sådan övergång innebär bland annat att öka sysselsättningen inom uthyrning, återvinning, demontering, återanvändning och rekonditionering.

Integrering av ekologisk hållbarhet får förstås inte bli ett hinder för att nå Socialfondens övergripande mål om tillväxt/sysselsättning och de övriga obligatoriska horisontella principerna. I denna vägledning ligger tonvikten därför på hur integrering av ekologisk hållbarhet kan bidra till ökad kvalitet i hela programgenomförandet, men för att det ska få den effekten krävs ett kunskapslyft och ett systematiskt tillvägagångssätt på så många nivåer som möjligt. Att hantera miljö, jämställdhet, tillgänglighet och diskriminering på ett integrerat sätt blir allt viktigare för att kunna skapa förutsättningar för en smart och hållbar ekonomisk utveckling för alla. Ett nytt allt viktigare begrepp för den typen av helhetstänkande är "resiliens". Det är kapaciteten hos ett system, vare sig det är en skog, en stad eller en ekonomi, att hantera förändringar och fortsätta att utvecklas. Det handlar alltså om både motståndskraft och anpassningsförmåga samt om förmågan att vända chocker och störningar, som en finanskris eller klimatförändringar, till möjligheter till förnyelse och innovativt tänkande. Resilienstänkande omfattar lärande, mångfald och framför allt insikten att människor och natur är så pass starkt kopplade att de bör uppfattas som helt sammanvävda social-ekologiska system.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Definition: Vad är ekologisk hållbarhet?

Ekologisk hållbarhet innebär att social och ekonomisk utveckling sker inom gränserna för vad planeten klarar av. På så sätt kan samhället tillgodose dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Vår långsiktiga välfärd bygger på ett stabilt klimat och att ekosystem fortsätter att leverera varor och tjänster. Den moderna synen på ekologisk hållbarhet handlar därför inte om att skydda naturen från oss människor utan om att klokt förvalta klimat och miljö för att öka det mänskliga välbefinnandet och den sociala rättvisan i världen.

Allt hänger ihop - sociala och ekologisk hållbarhet beror av varandra

Jämställdhet, jämlikhet och icke-diskriminering är basen för social hållbarhet och en förutsättning för att alla ska ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter. Den sociala dimensionen är också kopplad till ekologisk hållbarhet på olika sätt, till exempel när det gäller rättvis tillgång till mark, vatten och andra naturresurser, samt makt och inflytande när viktiga beslut ska tas om klimat, miljö och naturresurser. I dagens globaliserade och alltmer komplexa värld måste vi i ökad utsträckning undvika att "tänka i stuprör". Att hantera miljö, jämställdhet, tillgänglighet och diskriminering som åtskilda fungerar bra ibland, för att få fördjupad kunskap. Men på lång sikt behöver vi kunna hantera flera perspektiv samtidigt för att kunna skapa förutsättningar för en smart och hållbar ekonomisk utveckling för alla.

Varför ekologisk hållbarhet i Europeiska socialfonden?

Ekologisk hållbarhet blir allt viktigare enligt den senaste forskningen om klimat och miljö, samt den politiska reaktionen på denna kunskap som syns i form av nya politiska mål. Socialfonden har en unik möjlighet att skapa långsiktiga lösningar för tillväxt och sysselsättning genom att ge stöd till projekt som även bidrar till Sveriges omställning till ett mer hållbart samhälle.

Varför behöver EU och Socialfonden jobba mer med ekologisk hållbarhet?

Inom EU blir ekologisk hållbarhet allt viktigare för att trygga ekonomin och skapa nya jobb (se punkterna nedan). Den sociala och ekonomiska hållbarheten blir alltså mer och mer sammanflätad med den ekologiska. För Socialfondens del betyder detta bland annat att insatser för att nå ESI-fondernas tematiska mål för att stärka individens ställning på arbetsmarknaden, även kan utformas så att de bidrar till till exempel det tematiska målet 4 om att stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi bland annat inom små och medelstora företag. Det kan t ex göras genom stöd till kompetensutveckling som stöder utvecklingen mot en koldioxidsnål ekonomi och nya gröna jobb.

För EU-arbetet i stort har följande argument listats för att visa varför det behövs ett ökat

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

fokus på ekologisk hållbarhet:

Allt för stort beroende av fossila bränslen som olja, gas och kol

- Gör konsumenterna och företagen sårbara för kostsamma prischocker.
- Hotar vår ekonomiska säkerhet.
- Bidrar till klimatförändringarna.

Konkurrens om naturresurser

- Kommer att skärpas och öka trycket på miljön.
- EU kan bidra till att minska trycket genom att föra en politik för hållbar utveckling.

För att nå våra klimatmål

- Måste vi minska våra utsläpp snabbare och ta till oss ny teknik som vind- och solenergi och infångning och bindning av koldioxid.
- Bör vi öka vår ekonomis motståndskraft mot klimatrisker och förbättra vår förmåga att förebygga katastrofer och agera om de inträffar.

För ökad konkurrenskraft

- Måste EU behålla ledningen när det gäller miljövänliga lösningar, framför allt med tanke på den hårda konkurrensen från Kina och Nordamerika.
- Bör vi nå våra energimål, det kan sänka vår olje- och gasimportnota med 60 miljarder till 2020 (viktigt för både energiförsörjningen och ekonomin).
- Integrera energimarknaderna inom EU bättre, det kan öka BNP med mellan 0,6 och 0,8 procent.
- Måste vi nå målet att 20 procent av EU:s energibehov ska täckas av förnybara energikällor, det kommer att kunna skapa 600 000 nya jobb (och ytterligare 400 000 om vi uppfyller målet om 20-procents energieffektivisering).

Källa: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/sustainable-growth/index_sv.htm och

Socialfonden har goda förutsättningar att i sitt arbete kunna stärka Sveriges utveckling mot en grön ekonomi genom att stötta framväxten av en miljödriven näringslivsutveckling.

En sådan utveckling för att gynna gröna jobb och miljödriven näringslivsutveckling kan ha flera delar. Att gynna en omställning till en cirkulär ekonomi, där återanvändning, återvinning och grön energi dominerar är ett viktigt område (se exempel nedan). Energieffektivisering av miljonprogrammets bostadsområden, upprustning av VA-system, insatser mot buller och fler jobb inom naturvård är andra exempel. Att möjliggöra tillgång till riskkapital för unga miljöföretag, satsningar på järnväg och effektiv energianvändning kan också vara viktiga. Arbetet för ekologisk hållbarhet kräver kunskaper och Socialfonden

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

skulle därför kunna bidra till att genomföra ett grönt kunskapslyft genom riktade insatser och projektstöd.

Stöd för cirkulär ekonomi i Sofielund

“Yalla Sofielund” är ett jobbskaparinitiativ i Malmö som har fått stöd från Socialfonden för att öka sysselsättningen för individer som står långt från arbetsmarknaden. Ett av delprojekten skapar sysselsättning inom möbeltapetsering och går ut på att restaurera och förnya möbler. Projektets fokus ligger på återbruk och lär deltagarna att ta hand om gamla slitna möbler så att de blir användbara igen och kan säljas. Projektet är ett tydligt exempel på hur en cirkulär ekonomi kan ge förutsättningar för att stimulera innovation i allt från materialanvändning till nya affärsmodeller. Det ligger i linje med det lagstiftningspaket för cirkulär ekonomi som EU-kommissionen tagit fram för att skapa nya affärsmöjligheter och nya jobb samtidigt som negativ påverkan på klimat, miljö och hälsa minskar.

En annan viktig komponent skulle kunna vara att satsa mer på en biobaserad ekonomi, det innebär en smartare och grönare tillväxt där bland annat landsbygdens gröna näringar har stora möjligheter att komplettera traditionella produkter genom nya värdekedjor kopplade till jordbruk, skogsbruk, fiske och vattenbruk, samt ekoturism. Detta medför möjligheter för de gröna näringarna att utvecklas och bidra till Sveriges samlade tillväxt och nya jobb i hela landet.

För att detta ska kunna ske krävs ett kunskapslyft om ekologisk hållbarhet i planering, programskrivande, genomförande, övervakning och utvärdering av Socialfondens projekt. Med den typen av förutsättningar kan Socialfonden bidra till att skapa tillväxt och sysselsättning som samtidigt bidrar till att de globala och nationella växthusgasutsläppen begränsas i enlighet med klimatmålen.

Att ta ansvar för de biologiska produktionsresurserna och markens produktivitet blir allt viktigare i ett globalt perspektiv, särskilt med tanke på klimatförändringarna. Stöd från Socialfonden kan bidra till omställningen till ett hållbart samhälle genom effektiva lösningar och innovationer samt nya affärsmöjligheter för företag.

Brist på arbetskraft med rätt kompetens är ett av de största hindren för företagens tillväxt utanför storstadsregionerna. Företag och offentlig verksamhet som behöver anställa för att utveckla de gröna näringarna måste kunna säkra sin kompetensförsörjning genom människor som vill arbeta på landsbygden. Ett sätt att åstadkomma detta skulle kunna vara att ge stöd för att främja anställningar för nyanlända, till exempel i de gröna näringarna och naturvården (se exempel Grön Kraft och ECOudden nedan). Skogsstyrelsen har i ett regeringsuppdrag konstaterat att detta skulle kunna skapa nya vägar in på arbetsmarknaden och samtidigt möta de behov av utbildning och arbetskraft som finns.

Grön Kraft är ett projekt i södra Dalarna som fått stöd från Socialfonden. Det fokuserar på

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

icke-diskriminering, tillgänglighet och ekologisk hållbarhet genom att kombinera grön rehabilitering i skogen med social träning och arbetsträning. Syftet med projektet är att låta personer med psykisk ohälsa/och eller olika diagnoser komma ett steg närmare ett friskare liv, genom att i grupp vistas i naturmiljö och genomföra dagsprogram med varierande innehåll. Bland annat har projektet hjälpt till att förbättra tillgängligheten till vandringsleder och ta fram informationsskyltar om natur och ekologisk hållbarhet. Ett långsiktigt mål är att gynna den gröna besöksnäringen och att den verksamhet som byggs upp ska kunna tas över och drivas på affärsmässiga grunder av ett socialt företag i samverkan med församlingen. Projektet genomförs av Hedemora-Garpenbergs församling, i samverkan med Södra Dalarnas Samordningsförbund, och har stöd från Södra Dalarnas Sparbank.

ECOudden är ett projekt i Kalmar kommun, som medfinansieras av Socialfonden. Här är kopplingen mellan icke-diskriminering, jämställdhet och ekologisk hållbarhet i fokus. Syftet med projektet är att starta ett socialt företag med inriktning mot tillverkning, service och arbetsträning. Den huvudsakliga målgruppen för projektet är långtidsarbetslösa utrikes födda kvinnor. Bland annat utbildas handledare inom mat och odling för att i sin tur lära ut, inspirera och motivera inom tillagning av mat och ekologisk odling. Tillsammans med deltagarna tillagas mat från olika kulturer. Verksamheten bedrivs på enkel svenska med syfte att främja deltagarnas språkutveckling. Samverkan sker även med ekologiska lantbruk och ideella organisationer i Kalmar-, Jönköping-, Kronoberg- och Gotlands län.

Den utvecklingspotential för näringsverksamheter som baseras på hållbart nyttjande av biologisk mångfald och ekosystemtjänster (se faktaruta) i bland annat natur- och kulturmiljöer bör tas till vara samtidigt som natur- och kulturvärdena bevaras. Socialfonden kan i det avseendet ha hjälp av Naturvårdsverkets vägledning "Integrera ekosystemtjänster i myndigheters verksamheter" (Rapport 6733, 2016). Vägledningen bygger på en stegvis metod för ekosystemtjänstbedömning av hela eller delar av en myndighets verksamhet. Bedömningen synliggör hur myndigheten påverkar och är beroende av ekosystemtjänster och hur de kan integreras i myndighetens verksamhet och beslut.

Faktaruta: Ekosystemtjänster och biologisk mångfald - en förutsättning för ekologisk hållbarhet

Målet med att uppmärksamma den biologiska mångfalden och de "ekosystemtjänster" den ger oss är att vi ska se nyttorna vi får av naturen, väga in dessa nyttor i beslut av olika slag och på så sätt fatta bättre beslut, till exempel i arbetsmarknadspolitiken då beslut ska tas för att skapa nya gröna jobb och trygga en långsiktigt hållbar ekonomisk utveckling.

I regeringens etappmål om betydelsen av den biologiska mångfalden och värdet av ekosystemtjänster finns en tydlig målsättning: "Senast 2018 ska betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster vara allmänt kända och integreras i ekonomiska

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället där så är relevant och skäligt.”

Ekosystemtjänster är alla de nyttigheter vi får från våra skogar, hav och andra ekosystem, som bidrar till vårt välbefinnande. Det kan vara alltifrån spannmål, fisk och timmer till tjänster som att våtmarker renar vatten, skogar håller klimatet stabilt och att bin pollinerar jordbrukets grödor. Under de senaste åren har ekosystemtjänsternas betydelse för vår välfärd och överlevnad uppmärksammas allt mer i både nationella och internationella sammanhang, inom såväl politik, utbildning och näringsliv.

Biologisk mångfald, eller biodiversitet, är naturens variationsrikedom av olika ekosystem och naturtyper, olika arter, samt den genetiska variationen inom arterna.

Källa: Naturvårdsverkets vägledning “Integrera ekosystemtjänster i myndigheters verksamheter” (Rapport 6733, 2016) samt <http://www.naturvardsverket.se/ekosystemtjanster>

Socialfonden har sammantaget en unik möjlighet att skapa långsiktiga lösningar för tillväxt och sysselsättning genom att ge stöd till projekt som även bidrar till Sveriges omställning till ett mer ekologiskt hållbart samhälle. Det är därför viktigt att integrera ekologisk hållbarhet i så många av Socialfondens projekt som möjligt och verka för effektiva helhetslösningar som minskar antalet målkonflikter mellan tillväxt/sysselsättning och miljö-/sociala frågor.

Mer om ekologisk hållbarhet och hur den hänger ihop med social hållbarhet

Ekologisk hållbarhet hänger som sagts ovan allt mer samman med social hållbarhet. Att ta ansvar för klimat och miljö kan därför inte längre betraktas som att försaka ekonomi, tillväxt, och jobb. Idag är det tvärtom så att en hållbar välfärd är vägen till en modern högteknologisk framtid som är mera hälsosam och rättvis. Nedan synliggörs detta med hjälp av två modeller från naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning.

Planetens hållbara gränser överskrids

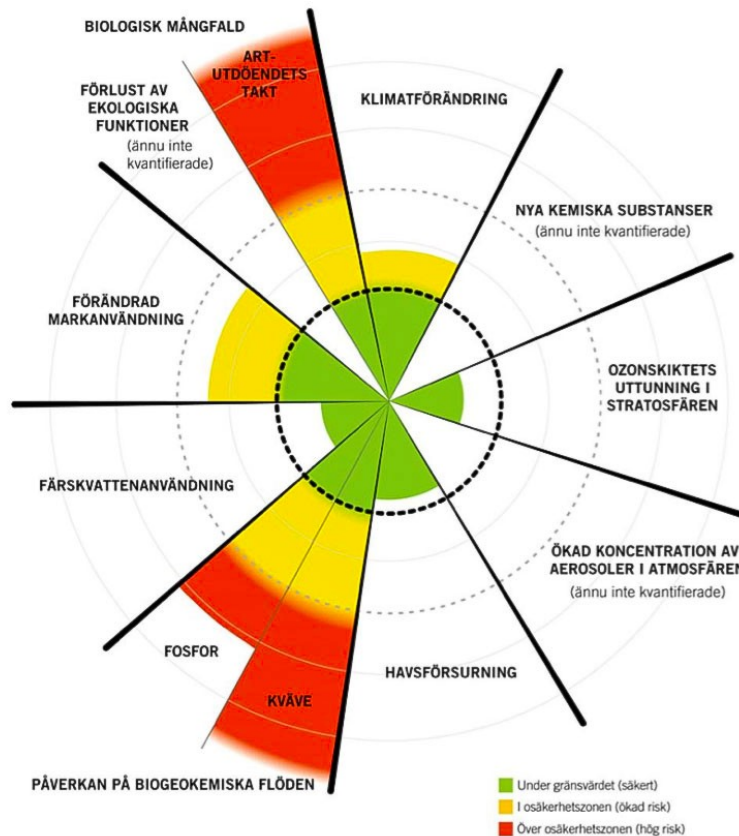
Vår påverkan på planeten har blivit alltmer omfattande och forskare har börjat kalla den nuvarande tidsperioden för “Antropocen” (människans tidsålder) för att betona att det för första gången i planetens historia är människan som är den dominerande kraften och omformaren på jorden. Människligheten har med andra ord påverkat planeten så mycket att förändringarna kommer att vara tydliga när framtida geologer undersöker de iskärnor, bergslager och sedimentlager som bildas nu. Fram tills nu har vi levt i “Holocen”, en 10 000 år lång period som kännetecknades av ett relativt stabilt klimat efter den senaste istiden. Denna stabila livsmiljö banade väg för jordbruk och mänskliga bosättningar att utvecklas till stora civilisationer och dagens moderna samhällen. Nu ändrar vi klimatet och påverkar utbredningen av växt- och djurarter i en aldrig tidigare omfattning. Sedan något årtionde transporterar männkligheten faktiskt omkring mer jord än vad planeten själv gör genom vulkaner, jordbävningar och sedimentering.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Ett sätt att tydliggöra omfattningen av dagens utmaningar är "Planetary Boundaries" (Planetära gränser). Det är en modell (se figur nedan) som togs fram 2009 av en forskargrupp ledd av professor Johan Rockström vid Stockholm Resilience Centre, där nio avgörande miljöprocesser som skapar stabilitet för livet på jorden identifierades. För var och

en av processerna finns det försök till en definition av en säker gräns. Om vi håller oss inom dessa gränsvärden kan vi bibehålla ett säkert handlingsutrymme för mänskligheten och undvika "oacceptabla" och oåterkalleliga miljöförändringar. Ett av gränsvärdena är att koldioxidhalten i atmosfären förmodligen måste ner till ungefär 350 ppm (miljondelar) om vi vill undvika en katastrofal klimatförändring. Idag är vi uppe i 400 ppm! Totalt har fyra av planetens nio hållbara gränser redan överskridits (de ligger utanför det gröna området i figuren): förlust av biologisk mångfald, klimatförändringar, förändrad markanvändning (till exempel avskogning) samt förändrade flöden av kväve och fosfor (som orsakar övergödning av mark och vattendrag).

När dessa planetära gränser överskrids så ökar risken för tröskeleffekter i klimat och miljö med allvarliga följder för mänsklighetens välfärd och försörjning av livsmedel, vatten och energi.

Starka och produktiva ekosystem är en absolut förutsättning för mänskligt liv. Utan skogar, hav, gräsmarker och andra system som kan producera ekosystemtjänster och resurser

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

såsom bland annat mat, fibrer och energi, kan inte våra mänskliga samhällen fungera. I arbetet med social hållbarhet är den ekologiska hållbarheten en absolut nödvändig hörnsten.

Sociala gränser kopplade till planetens gränser

Den brittiska forskaren Kate Raworth har för den internationella hjälporganisationen Oxfams räkning kombinerat de planetära gränserna med information om mänskliga behov och rättigheter, för att därigenom tydliggöra rättviseperspektivet (se figur nedan). De planetära gränserna utgör så att säga ett miljömässigt tak som vi inte får slå i, och de resurser som

krävs för att tillgodose basbehov och mänskliga rättigheter utgör en social grund eller ett golv – en miniminivå. Precis som att det finns oacceptabel miljöpåverkan bortom de planetära gränserna, så finns det oacceptabel fattigdom, hunger, brist på demokrati med mera under “det sociala golvet”. Dessutom finns det många tydliga kopplingar mellan de sociala och ekologiska problemen - och därmed många möjliga synergier i lösningarna på dem. Oxfams modell illustrerar dessa kopplingar och idén att en hållbar utveckling bör ske inom ett säkert och rättvist utrymme som mänskligheten kan leva gott inom (i modellen utformat som det runda

bakverket munk – därav namnet ”Doughnut Economy” eller på svenska ”munk-ekonomi”). Om vi håller oss inom utrymmet säkrar vi att vi inte når tröskelvärden som kan göra jorden ogästvänlig för mänskligheten, samtidigt som vi säkerställer förutsättningar för att varje människa ska kunna uppleva en skälig nivå när det gäller jobb, hälsa, välstånd, inflytande och deltagande. På liknande sätt kan Socialfonden genom de tematiska målen, de utpekade målgrupperna och i samarbete med de andra ESI-fonderna, vinna mycket på att se de socioekonomiska och ekologiska målen som sammanflätade. Ett sådant social-ekologiskt angreppssätt kan underlätta fondernas samverkan, så att fondmedlen används effektivt och insatserna kan gagna varandra.

Alltmer ambitiösa politiska mål

Samtidigt som forskningen allt tydligare visar att världen står inför en rad växande sociala och ekologiska utmaningar, börjar beslutande församlingar på olika nivåer sätta alltmer ambitiösa mål relaterade till hållbarhet (se appendix för mer detaljer om mål på global, regional och nationell nivå). I Sverige har vi det svenska miljömålssystemet som innehåller ett generationsmål, sexton miljökvalitetsmål och tjugofyra etappmål. Generationsmålet

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

anger inriktningen för vad som behöver ske för att miljö kvalitetsmålen ska nås och poängterar även att detta inte ska ske på bekostnad av att vi exporterar miljö- och hälsoproblem till andra länder.

På den internationella arenan har vi sedan år 2015 de 17 ambitiösa globala målen för hållbar utveckling och ett efterlängtat bindande globalt klimatavtal. I EU finns sedan tidigare en strategi för hållbar utveckling och EU:s gemensamma klimat- och energimål. EU-kommissionen har även meddelat att man strävar efter att vara en föregångare i genomförandet av de globala hållbarhetsmålen. På EU-nivå ses ekologisk hållbarhet också som en viktig del i Europa 2020-strategin för att skapa förutsättningar för en smart och hållbar tillväxt för alla. EU-kommissionens paket om cirkulär ekonomi från 2015 är ytterligare ett exempel som visar att ekologisk hållbarhet kan öka konkurrenskraften, skapa jobb och generera en hållbar tillväxt.

Vad innebär integrering av ekologisk hållbarhet?

Integrering av ekologisk hållbarhet innebär att olika verksamheter (projektens verksamheter men också myndigheten ESF-rådet) behöver känna till och anpassa sin kärnverksamhet till att bidra till att uppnå de olika miljömålen. Verksamheters koppling till miljöfrågor kan vara både direkt och indirekt, ofta är den mest betydande påverkan den som uppstår som en effekt av verksamhetens uppdrag och insatser.

Grunden för den nationella miljöpolitiken är arbetet med att nå miljö kvalitetsmålen. Dessa är i sin tur, som nämnts ovan, på olika sätt beroende av de mål som sätts på regional och global nivå av till exempel EU och FN. Avsikten är att miljömålen och preciseringarna ger en långsiktig målbild och fungerar som vägledning för hela samhällets miljöarbete; för myndigheter, länsstyrelser, kommuner, näringsliv och andra aktörer. Nationella myndigheter i Sverige har ett gemensamt uppdrag att arbeta för att nå miljömålen.

Merparten av svenska myndigheter (liksom andra tjänsteorganisationer) har en verksamhet där den mest betydande relationen till miljön är indirekt. I många fall är påverkan allra mest betydande som följdverkning av hur myndighetens uppdrag och insatser (program, vägledningar, regelverk etc.) har utformats och implementerats. Annan indirekt påverkan uppstår som en effekt av de val som görs i samband med upphandling eller inköp av exempelvis elektronik, bränsle eller livsmedel.

Integrering av ekologisk hållbarhet handlar om att systematiskt arbeta med direkta och indirekta miljöfrågor och miljöpåverkan från relevanta delar av den egna verksamheten. Integrering innebär att ekologisk hållbarhet ska ingå i all verksamhet - i ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut - och inte vara något separat vid sidan om. Det ska vara en del av det dagliga arbetet.

För ESF-rådets del är det centrala att se hur program och projekt som syftar till kompetensutveckling, sysselsättning och integration samtidigt kan stärka ekologisk

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

hållbarhet (se till exempel faktarutan nedan om Växtplats Rosengård). Det betyder att projekt inom programmets mål och prioriteringar, som nämnts ovan, kan innehålla eller utformas som särskilda satsningar på t ex grön tillväxt och cirkulär ekonomi. Särskilda åtgärder är det andra sättet att direkt åstadkomma förändring, medan integrering syftar till att upptäcka och mer långsiktigt förhindra att ny negativ påverkan på den ekologiska hållbarheten uppstår.

Växtplats Rosengård i Malmö är ett projekt som fått stöd från Socialfonden för att skapa arbete för nyanlända och utrikesfödda, samt bidra till en socialt och ekologiskt hållbar stadsutveckling där behovet är som störst. Bland annat går projektet ut på att ta till vara på mark i staden som inte används, skapa arbetstillfällen och bidra till en grönare mer ekologiskt hållbar stad. Projektet ger deltagarna arbetsträning inom bland annat odling, kök- och restaurang, samt matchar deltagare med praktik på företag med uttalat mål att anställa nya medarbetare. Totalt bidrar projektet till att ge 120 deltagare arbetsträning och praktik, ger företagen totalt 350 utbildningsplatser för att motverka diskriminering, utbildar 80 handledare och utarbetar mångfald- och jämställdhetsstrategier för tio företag. Genom projektet utvecklas platsen Botildenborg i Rosengård till en grön mötesplats för nya svenskar och näringsliv där integration och nya arbetstillfällen skapas samtidigt som ekologiskt hållbar stadsutveckling gynnas.

För att utvecklingen ska bli ekologiskt hållbar förespråkar en rad experter och politiska instanser att vi satsar på en cirkulär ekonomi där energianvändningen baseras alltmer på förnybar energi, är maximalt effektiv och där produkter utformas både för att hålla längre och underlätta återvinning, demontering, återanvändning och rekonditionering. Byggnader tillverkade av skogens träd som lagrat in koldioxid under sin livstid, och sedan fortsätter att hålla denna koldioxid bunden under byggnadens livslängd, är ett exempel. Material från ett trähus som rivs kan dessutom brännas i ett värmeverk och ge värme till nya hus. Ett annat exempel är mobiltelefoner, datorer och annan elektronik som designas för längre livslängd och för att enkelt kunna repareras eller plockas isär så att ingående komponenter kan utnyttjas igen. Ökad återanvändning, återvinning och reparationer av kläder, möbler, cyklar och andra bruksföremål är ytterligare exempel på hur den cirkulära ekonomin nu utvecklas (se box om projektet i Sofielund som fått stöd från Socialfonden).

Även delningsekonomin, på engelska "sharing economy", är ett viktigt instrument för att minimera planetens resursförbrukning. Den räknas ofta till den cirkulära ekonomin men en delningstjänst måste bedömas enskilt om den är cirkulär eller inte. Det handlar om att man hyr ut eller delar någonting gratis som man har ett överskott av, till exempel en bostad, en cykel, ett verktyg, eller en lokal, men även kompetens och tjänster kan förstås delas. Miljöhänsyn, digitalisering och förändrade attityder till ägande anses gynna utvecklingen av delningsekonomin.

Hur är vägledningen uppbyggd?

För att underlätta användandet följer vi i detta och kommande avsnitt i möjligaste mån den struktur och den metodik som finns i tidigare vägledningar för Socialfonden, t ex “Standard för jämställdhetsintegrering”. Vi vill framhålla att de följande textdelarna är ett utforskande av möjligheten till integrering av ekologisk hållbarhet i genomförandet av Socialfonden. För att kunna konkretisera texten än mer är ett nästa steg ett inriktningsval från ESF-rådets sida, av hur det kommande arbetet med denna horisontella princip ska se ut.

Socialfondens verksamhet bedrivs i sjuårscyklar. Inom varje cykel kan arbetet delas upp på fyra nivåer: EU-nivå, nationell nivå, genomförandefas samt projektnivå. Denna vägledning visar hur ekologisk hållbarhet kan integreras på varje nivå (utom EU-nivån).

Varje nivå består av fem steg, som i sig utgör Socialfondens arbetsgång:

1. Analys av området som ska påverkas, och om en analys av ekologisk hållbarhet bör ingå
2. Sätta mål och indikatorer för ekologisk hållbarhet
3. Genomförande
4. Uppföljning
5. Utvärdering om analysen lett till att mål och indikatorer har satts.

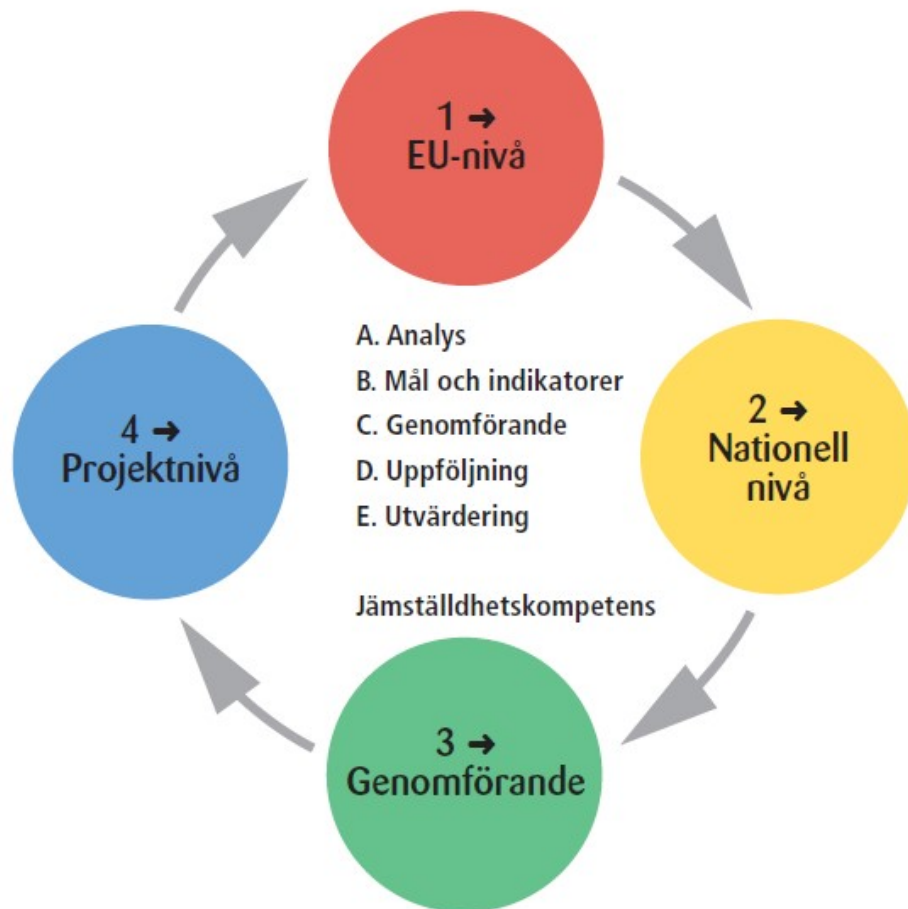
Vägledningen innehåller förutom de fem stegen en beskrivning av vilken kompetens som behövs för att kunna genomföra arbetet. Integrering av ekologisk hållbarhet görs alltså i ESF-rådets ordinarie arbete. Det finns en generell princip för att integrera ekologisk hållbarhet, och det är att se hur projektet/programmen/utlysningarna relaterar till ekosystemen inom det område som är aktuellt. Det betyder att kunskap om systemet behöver finnas med tidigt i utformningen oavsett nivå.

På *Nationell nivå* beskrivs hur sammanhållningspolitikens mål översätts till partnerskapsöverenskommelsen och det operativa programmet där ekologisk hållbarhet är integrerat. I *Genomförandefasen* görs mål och styrdokument om till förberedelser för aktiviteter som finansieras av fonderna. Här beskrivs hur handlingsplaner, utlysningar, riktlinjer och kommunikation till projektägare bidrar till ekologisk hållbarhet.

På *Projektnivån* beskrivs hur projekten kan integrera ekologisk hållbarhet som ett resultat av förberedelserna i de tidigare avsnitten. Av pedagogiska skäl börjar vi här med projektnivån och går därifrån vidare till de övriga nivåerna. I verkligheten sker utvecklingen snarare tvärtom uppifrån högsta nivån och ned till projekten, för att sedan påverka de högre nivåerna igen.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

- A. Analys
- B. Mål och indikatorer
- C. Genomförande
- D. Uppföljning
- E. Utvärdering

1. Projektnivå

Projekt som drivs med medel från Europeiska Socialfonden bör enligt styrdokumenterna arbeta med integrering av ekologisk hållbarhet när så är lämpligt. Nedan kan du läsa om hur projekt kan integrera ekologisk hållbarhet steg för steg, de förväntade resultaten och vilken slags kompetens som behövs för att kunna göra det arbetet.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Vissa projekt har som huvudfokus att bidra till ekologisk hållbarhet, exempelvis att bidra till att skapa gröna jobb. De projekten integrerar inte automatiskt ekologisk hållbarhet i alla led, utan kan också få hjälp av att följa stegen nedan.

Analys av projektens ekologiska hållbarhet

För att ett projekt ska kunna bidra till nationella miljökvalitetsmål, liksom till EU 2020-målen om klimat och energi samt ambitioner avseende cirkulär ekonomi, behövs kunskap om de utmaningar projekten vill påverka. En analys av ekologisk hållbarhet behöver därför klargöra vilka utmaningar och möjligheter som finns i området där projektet ska genomföras. Det kan gälla ekosystemens tillstånd, vattenkvalitet, utsläpp av skadliga ämnen eller tillgång till resurser (naturresurser och/eller ekosystemtjänster) som innebär affärsmöjligheter. Denna "miljöanalys" visar på tillståndet i miljön och orsakerna till det, kopplat till projektets målgrupp och arena.

För att stötta projekten i denna fas bör utlysningar från Socialfonden innefatta en bakgrund som kopplar utlysningen till Sveriges miljöpolitiska och arbetsmarknads-/regionalpolitiska mål. Projekten bör sedan med hjälp av egna experter, eller med hjälp av stödstrukturens (ESI Support) experter på ekologisk hållbarhet, beskriva sitt projekts kärnverksamhet ur ett miljöperspektiv.

Analys av ekologisk hållbarhet:

En uppskattning av projektets direkta och indirekta miljöpåverkan görs.

- Vilka *naturresurser* är projektet, och aktuella branscher och yrkesgrupper, beroende av? Exempelvis: Skog, mineraler, vind, vatten, fossila bränslen?
 - Vad händer om tillgången till dessa förändras?
 - Hur kan projektet bidra till mer hållbar användning av naturresurserna?
 - Förbrukar projektet material av olika slag och ställs relevanta miljökrav vid inköp/upphandling?
- Har projektet någon påverkan på *ekosystemtjänster* i regionen – det natur och djur gör som skapar nytta för människan? Exempelvis: pollinering, luft- och vattenrening, biologisk skadedjursreglering eller möjligheter till naturupplevelser och rekreation.
 - Kan ni utnyttja ekosystemtjänster på ett nytt, smart sätt i er verksamhet eller i det regionala näringslivet?
 - Hur påverkar deltagande företag ekosystemen?
 - Hur kan projektet och deltagande företag dra nytta av ekosystemtjänster?
 - Har nya innovativa produkter, tjänster och lösningar baserade på ekosystemtjänster tagits fram?
- Tar projektet fram nya innovativa produkter, tjänster och lösningar som minskar påfrestningen på miljön eller stärker ekosystemtjänster?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

- Påverkar projektet kunskapen om klimatsmarta lösningar och/eller ekologisk hållbarhet i de branscher och yrkesgrupper som ingår i målgruppen?
- Hur kan projektet bidra till *resurseffektivitet* hos målgruppen? Kan projektet bidra till att utveckla berörda branscher, produktionsprocesser, affärsmodeller och liknande så att de exempelvis:
 - använder och återanvänder material på ett effektivare sätt
 - sparar energi
 - minskar utsläppen av växthusgaser, gödande näringsämnen och/eller miljögifter
 - använder mer miljöanpassade transporter

Bygg på kunskap som redan finns. Lyssna till och utgå från kunskap från målgruppen själv och från aktörer med kompetens på området. Använd också befintlig forskning, studier eller rapporter. Om kunskap om målgruppen utifrån ett miljöperspektiv saknas, men bedöms viktig för projektets planering och genomförande, kan det vara en lämplig aktivitet för projektet att planera in i sin förstudie att inhämta sådan.

Kom ihåg att inkludera skillnader mellan kvinnor och män samt andra grupper i analysen. Vi vet till exempel att kvinnors och mäns konsumtions- och resmönster ser olika ut på ett sätt som också är relevant för klimat- och annan miljöpåverkan. Svenska forskningsstudier har vidare visat på att graden av allmänt miljömedvetande är relativt hög, hos kvinnor mer än män, yngre mer än äldre och högre utbildade mer än lägre utbildade.

Vilka är orsakerna till att situationen ser ut som den gör? När det finns en tydlig beskrivning av situationen för målgruppen där eventuella skillnader mellan kvinnor och män och andra grupper framgår – undersök och beskriv vad utfallet beror på. Vilka konsekvenser har det för målgruppen, arbetsmarknaden och projektet? Koppla miljöanalysen till nationella och regionala miljömål. Hur påverkar mönstren möjligheterna till att nå socialfondsprogrammets mål?

Exempel: Analys av ekologisk hållbarhet i projekt

Ett jobbskaparinitiativ som inkluderar både utbildningsmoment och tillverkning i verkstäder har i analysen konstaterat att projektet har potential att påverka både klimatet och olika ekosystemtjänster genom till exempel val av material, lokaliseringen av projektet samt utbildningens innehåll. Man anpassar projektplanen för att fokusera delar av verkstäderna på återbruk av material. Placeringen ses också över utifrån tillgången till kollektivtrafik och service i form av butiker i närområdet, för att möjliggöra hållbara resval för målgruppen. Man inkluderar även moment om miljöpåverkan i utbildningen kopplat till utbildningens tema. Anpassningarna ligger i linje med det lagstiftningspaket för cirkulär ekonomi som EU-kommissionen tagit fram för att skapa nya affärsmöjligheter och nya jobb samtidigt som negativ påverkan på klimat, miljö och hälsa minskar.

Miljömål och indikatorer för projektet

Om resultatet av analysen visat att så är lämpligt bör projektet formulera mål och indikatorer för hur ekologisk hållbarhet kan integreras. Projektets miljömål bör visa hur projektet bidrar till ekologisk hållbarhet dels direkt inom projektets egen organisation, och dels indirekt genom upphandlingar/inköp samt inom projektets fokusområde när det är relevant. Målen kan innebära att projektet ska minska sin miljöbelastning men det är viktigt att utreda och utveckla projektets möjligheter att ha positiva effekter på klimat och miljö, till exempel att skapa och förbättra olika ekosystemtjänster eller bidra till ökad biologisk mångfald.

Målen bör när så är möjligt kunna kopplas till nationella och/eller regionala miljömål. Samtidigt som projektet sätter egna särskilda miljömål ska dessa mål och indikatorer ha en jämställdhetsdimension samt ta hänsyn till icke diskriminering och tillgänglighetsprinciperna, där det är relevant.

Effekterna av våra mänskliga aktiviteter på den ekologiska hållbarheten är ofta långsiktiga och svåra att mäta på kort tid. Det är därför viktigt att både mål och indikatorer väljs så att de ligger i linje med vad som kan följas upp och utvärderas inom ramen för projektets genomförande. Det innebär till exempel att mål och indikatorer för klimatpåverkande utsläpp relateras till själva utsläppen och hur de kan minskas, snarare än utsläppens faktiska effekter på klimatet. Mål för ekologisk hållbarhet kan också fokusera på lärande och hur projekten utformas för att på bästa sätt ta vara på olika intressenters perspektiv och kunskaper. Idag är till exempel den lokala ekologiska kunskaper hos praktiker, som lantbrukare och fiskare, ofta underskattade vilket gör att projekt som tar tillvara på dessa och omsätter dessa i olika jobbskapande initiativ för ekologisk hållbarhet kan vara ett viktigt målområde.

Mål och indikatorer kan vara både kvantitativa och kvalitativa. Målen handlar om vad projektet vill genomföra och hur, vilket deltagande eller vilket genomslag projektet strävar efter. Indikatorer är mått på att målen uppfylls. Projektet ska också ha en plan för hur målen och indikatorerna ska följas upp.

Exempel: Mål och indikatorer

Det jobbskaparinitiativ som beskrevs ovan (se exempel under "Analys") handlar som sagt om utbildning och tillverkning i verkstäder. Man har redan konstaterat att projektet kan komma att påverka klimat och olika ekosystemtjänster genom till exempel val av material, lokalisering och utbildningens innehåll. Nu anpassas projektplanen utifrån analysen och man sätter upp mål för andel återbruk av material, andel av deltagarnas resor till och från projektets aktiviteter som sker med kollektivtrafik, samt ett absolut mål för att alla utbildningar ska innehålla minst ett moment med relevant miljökunskap.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Målet om återbruk av material är relaterat till avfallsfrågan som är en del av det svenska miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö*. Åtgärder inom avfallsområdet påverkar även möjligheterna att nå miljö kvalitetsmålen *Giffri miljö*, *Begränsad klimatpåverkan*, *Ett rikt odlingslandskap* och bidrar även till att nå vissa delar av *Generationsmålet*. Anpassningarna ligger också i linje med det lagstiftningspaket för cirkulär ekonomi som EU-kommissionen tagit fram för att skapa nya affärsmöjligheter och nya jobb samtidigt som negativ påverkan på klimat, miljö och hälsa minskar. (På så sätt bidrar anpassningarna även till EU:s arbete med de nya globala målen för hållbar utveckling, till exempel Mål 8 om jobb och tillväxt, 11 om hållbara städer, 13 om klimat, och 15 om biologisk mångfald.)

Projektets genomförande

Har projektet gjort en miljöanalys och satt mål utifrån den påverkan på klimat och miljö som bedömts vara betydande, finns en bra grund för att avgöra vilka aktiviteter som bidrar till att uppnå miljö målen. Notera att "påverkan" kan vara både negativ och positiv. Aktiviteter kan alltså utformas för att skapa och stärka naturens processer och funktioner.

De effekter och resultat projektet vill uppnå bör när så är möjligt relateras till program mål, nationella och regionala mål för ekologisk hållbarhet, samt programmets miljö mål. De som leder och arbetar i projektet behöver ha tillgång till kompetens om integrering av ekologisk hållbarhet (se mer under avsnittet om miljökompetens). Det är också viktigt att se till att budgeten har tillräckligt med resurser avsatta för att kunna genomföra utbildningar och särskilda miljöinsatser. I upphandlingar av experter (utbildare, konsulter, utvärderare med fler) bör miljökompetens vara ett urvalskriterium.

Uppföljning av projektets hållbarhetsarbete

Hur kan ett projekt följa upp att arbetet hela tiden har en tydlig miljödimension? Hur planerar projektledningen att *följa upp* vilka konsekvenser projektet har när det gäller ekologisk hållbarhet, på kort och lång sikt? På vilket sätt kommer effekterna av projektet att mätas?

Exempelvis:

- Hur förändras användningen av resurser, till exempel el, vatten, papper, fossila bränslen och material i medverkande organisationer och företag?
- På vilket sätt påverkas utsläppen av koldioxid och andra växthusgaser?
- Vilka nya innovativa produkter, tjänster och lösningar som minskar påfrestningen på miljön kan bli ett resultat av projektets genomförande?
- Kan lokala ekosystem stärkas av projektet och hur?

Om målen inte nås, behöver arbetssätt och projektstrategi förändras. Projektet behöver utveckla sina strategier eller uppdatera sina mål och indikatorer, och fortsätta arbetet med att närma sig sina mål ur ett miljöperspektiv.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Utvärdering av ekologisk hållbarhet i projekt

Projekt ska utvärderas för att se om och i vilken grad målen för ekologisk hållbarhet har uppnåtts. Projektet ska också utvärderas när det gäller om miljöanalys gjorts, om miljömål och indikatorer har satts mot bakgrund av analysen, och om insatserna bidragit till att öka den ekologiska hållbarheten.

Utvärderingen av ekologisk hållbarhet måste göras med hjälp av utvärderare med kompetens inom ekologisk hållbarhet. Det finns risker och utmaningar med att på kort sikt mäta effekter i miljön, och att härleda dem till specifika insatser. Det kan med andra ord vara väldigt svårt att avgöra i vilken utsträckning som en förbättring eller en försämring av miljön beror på det aktuella projektet eller andra faktorer. Därför behöver utvärderingen göras utifrån en helhetsbild av projektets utformning och möjliga bidrag till ekologisk hållbarhet. Lärandet och utformningen av processer inom projekten är viktiga aspekter för ekologisk hållbarhet som bäst utvärderas kvalitativt.

I upphandlingen ska det göras tydligt att utvärderaren ska utvärdera vilka resultat och effekter i förhållande till projektets miljömål som projektets aktiviteter lett till.

Frågeställningar i själva genomförandet av utvärderingen kan vara:

- Utformades projektet med hänsyn till ekologisk hållbarhet? Identifierades aspekter inom projektet som har relevans för ekologisk hållbarhet?
- Sattes mål upp för ekologisk hållbarhet? Lyckades projektet delvis eller helt nå målen? Varför/varför inte? Vilka var framgångsfaktorerna? Vilka var hindren? Hur har projektets aktiviteter bidragit till ökad ekologisk hållbarhet? Integreras ekologisk hållbarhet i projektets alla delar och processer?
- Har tillräckliga resurser avsatts för arbetet med analys, mål, integrering, utbildning och uppföljning av den ekologiska hållbarhetsdimensionen?
- När det gäller ledarskap – fanns system på plats för att följa upp och utvärdera ekologisk hållbarhet? Var nyckelpersoner (projektägare, styrgrupp, utbildare, arbetsgivare, andra) medvetna om vikten av att integrera ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv? Fick de någon utbildning?

Kompetensbehov

Kompetens om ekologisk hållbarhet är avgörande för att projektet ska kunna genomföras väl. De aktörer som är inblandade i projektets genomförande behöver rätt kompetens för att kunna integrera ett miljöperspektiv, från analys, planering och när mål sätts, till genomförandet och uppföljning och utvärdering. Att i ett tidigt skede arrangera ett lärandetillfälle där extern expertis samverkar med intern kompetens för att samskapa projektets möjligheter för att bidra till ekologisk hållbarhet är en bra start.

Ansvar för att arbeta med ekologisk hållbarhet bör inte ges till en ensam person – även om det kan vara bra att någon har ett huvudansvar för frågan. Det gör också att kompetens

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

inte försvinner när projektet avslutas. Projektet behöver skapa former där projektdeltagarna lär och utvecklar nya arbetssätt för ekologisk hållbarhet tillsammans.

Ett första steg i projektplaneringen är att göra en behovsanalys för vilken slags kompetensutveckling ledning, projektmedarbetare och även projektets målgrupp kan behöva. Det finns många sätt att utveckla kompetensen hos medarbetare, allt från korta utbildningar till mer långsiktiga processer, där hela organisationen och medarbetarna utvecklas. Såväl utvärderare som de som följer upp projektet behöver kompetens när det gäller ekologisk hållbarhet. Utifrån behovsanalysen är det bra att göra en kompetensutvecklingsplan för varje projekt.

Bedömningskriterier för projektansökningar gällande ekologiskt hållbar utveckling

Projektansökningar till Europeiska socialfonden bör när så är lämpligt utvärderas för att bedöma förutsättningarna för att kriterier för ekologisk hållbarhet kan uppfyllas. Detta fångas upp i nedanstående 13 frågeställningar inom följande områden:

- Analys
- Mål och indikatorer
- Aktiviteter/Genomförande
- Jämställdhetskompetens
- Uppföljning
- Utvärdering

Analys av ekologisk hållbarhet i ansökan

1. Beskrivs i analysen vilka miljöproblem projektet vill bidra till att lösa? Projekt som inte har ekologisk hållbarhet som fokus ska redovisa eventuella kopplingar till ekologisk hållbarhet.
2. Tas ett helhetsgrepp så att projektet visar på eventuella målkonflikter mellan olika miljöproblem? Viktigt att belysa huruvida projektet bidrar till lösningen på ett miljöproblem (till exempel minskat utsläpp av växthusgaser) på bekostnad av andra miljöaspekter (till exempel vattenbrist eller biologisk mångfald) eller sociala hänsyn
3. Syftar projektet till kompetensutveckling eller insatser på områden som motverkar eller bidrar till att nå de globala hållbarhetsmålen (SDG-mål), EU:s och de svenska miljömålen?
4. Beskrivs organisationens egen miljöpåverkan?
5. Beskrivs hur jämställdhet, tillgänglighet och diskrimineringsgrunderna samspelar med miljöproblemet?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Bedömning av mål och indikatorer för ekologisk hållbarhet i ansökan

6. Anger projektet egna mål som visar hur projektet bidrar till ekologiskt hållbar utveckling?
7. Specificerar projektet indikatorer för att kunna följa upp sina mål för ekologiskt hållbar utveckling?

Genomgång av aktiviteter och genomförande

8. Finns planerade aktiviteter för att bidra till att lösa de i projektansökan identifierade miljöproblemen? Finns det en logisk koppling mellan analys, mål, aktiviteter samt förväntade resultat och effekter?

Bedömning av kompetens inom miljöområdet

9. Har projektet miljökompetens som är relevant för projektets kärnverksamhet (teoretisk och praktisk erfarenhet, erfarenhet av miljöledningssystem?)
10. Saknas kompetens internt ska stödstruktur användas alternativt läggs kostnad för externa experter in i budget.
11. Ställs krav på miljö/hållbarhetskompetens i upphandling av utbildningar och utvärdering?

Uppföljning av ekologisk hållbarhet

12. Beskriver projektet i rapporter hur mål/resultat/effekter för ekologisk hållbarhet ska följas upp internt och åtgärdas om de inte följer planen?

Utvärdering

13. Beskriver projektet hur mål, resultat och effekter för ekologiskt hållbar utveckling ska utvärderas externt?

Är kriteriet uppfyllt?

JA eller NEJ.

Komplettering krävs.

Sammanfattande bedömning och motivering, om Nej avslagsmotivering.

2. Genomförande av socialfondsprogrammet

Hur pengarna ur Socialfonden ska användas styrs av det nationella socialfondsprogrammet, ett dokument som anger målen för insatserna i varje medlemsland. I genomförandefasen "översätts" programdokumenten till strategier för hur programmen ska genomföras nationellt och regionalt i respektive land. Det görs genom skrivandet av nationella och regionala

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

handlingsplaner, men också i utlysningar och andra aktiviteter där programmen genomförs. För att nå mål som satts i den nationella programfasen ska aktiviteter genomföras som finansieras under Socialfondens tematiskt prioriterade områden och investeringsprioriteringar.

Analys av tematiska områden med avseende på ekologisk hållbarhet

Planeringen startar med en analys av tematiska områden. För att insatserna ska bli effektiva är det viktigt att för varje område analysera hur mycket hänsyn som bör tas till ekologisk hållbarhet. Analysen ska beskriva ekologisk hållbarhetsstatus för det relevanta temaområdet. Eventuella skillnader i förutsättningar och behov mellan olika grupper (ålder, kön, socioekonomi, stad/land etc) redovisas, liksom orsaker till och effekter av rådande status. Analysen bör när så är möjligt kopplas till nationella och regionala miljömål och också till EU:s Europa 2020-strategi inklusive fem övergripande mål som gäller sysselsättning, forskning och utveckling, klimat och energi, utbildning samt social delaktighet och fattigdomsminskning. Koppling bör också ske till FN:s globala hållbarhetsmål där så är lämpligt.

En analys för ekologisk hållbarhet är en förutsättning för att kunna formulera kvalitativa och kvantitativa mål för programmet och för att bidra till att stärka den ekologiska hållbarheten. En sådan analys bör så långt det är möjligt sammankoppla social och ekologisk hållbarhet och gärna innefatta en analys av resiliens (till exempel genom så kallad social-ecological inventories och/eller en resiliensanalys; se faktaruta nedan).

Resiliensanalys av kopplade social-ekologiska system

Resiliens är kapaciteten hos ett system, vare sig det är en skog, en stad eller en ekonomi, att hantera förändringar och fortsätta att utvecklas. Det handlar alltså om både motståndskraft och anpassningsförmåga samt om förmågan att vända chocker och störningar, som en finanskris eller klimatförändringar, till möjligheter till förnyelse och innovativt tänkande. Resiliensstänkande omfattar lärande, mångfald och framför allt insikten att människor och natur är så pass starkt kopplade att de bör uppfattas som helt sammanvävda social-ekologiska system. För att analysera resiliens i sådana kopplade system av människa och miljö har forskarnätverket Resilience Alliance tagit fram en analys "Assessing Resilience in Social-Ecological Systems: Workbook for Practitioners." Den typen av Resiliensanalys har använts runt om i världen, bland annat i Eskilstuna kommun, för att initiera gemensamma lärandeprocesser mellan olika aktörer för att öka förståelsen av systemet, hitta de mest betydelsefulla faktorerna som formar systemet och därmed välja strategier som gör både människor och miljö mer förberedda för att hantera förändringar och överraskningar.

Källa: Stockholm Resilience Centre

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Mål och indikatorer för ekologisk hållbarhet

Utifrån de resultat som kommit fram i analysen bör mål och indikatorer formuleras, med kvalitativa och kvantitativa aspekter. De viktigaste problemen avseende ekologisk hållbarhet som lyfts fram i analysen, och orsaker till dessa, bör speglas i de mål och indikatorer som sätts i handlingsplaner och utlysningar. Målen bör matcha EU:s, de nationella miljömålen samt FN:s globala hållbarhetsmål i den utsträckning som anses lämplig. Målen bör utgå från de olika insatserna och handla om genomförande, deltagande och påverkan på ekologisk hållbarhet.

Utöver särskilda mål för ekologisk hållbarhet bör samtliga mål granskas ur ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv.

Programmets genomförande

I själva genomförandet av programmet ingår en mängd aktiviteter. ESF-rådet gör utlysningar och ger information om programmet till allmänheten och projektgenomförare. ESF-rådet ska när så anses lämpligt ta fram direktiv, handböcker och riktlinjer. Ansökningsmallar och bedömningskriterier ska tas fram. I alla dessa steg och dokument är det viktigt att det blir tydligt för projektägare hur de ska föra in ekologisk hållbarhet och särskilda insatser i sitt arbete.

Uppföljning av integrering av ekologisk hållbarhet

Uppföljningssystemet bör säkerställa att programrelaterade indikatorer mäter även de specifika målen för ekologisk hållbarhet som är satta för programmet eller utlysningen. Indikatorer bör finnas som visar om projektens mål för ekologisk hållbarhet har uppnåtts – respektive om programmets mål för ekologisk hållbarhet uppnås. Indikatorerna bör följas upp regelbundet. Om målen inte nås, behöver aktiviteter och planer åtgärdas.

Programuppföljningen bör också visa hur ekologisk hållbarhetsintegrering genomförs i programmet. Den bör också göra det möjligt att följa upp finansieringen av särskilda insatser för ekologisk hållbarhet. Den bör göra det möjligt att se hur samtliga programinsatser bidrar till ekologisk hållbarhet. .

Utvärdering av ekologisk hållbarhet i socialfondsprogrammet

Utvärderingen av ett program, handlingsplan eller tematisk prioritering bör ha med ekologisk hållbarhet i de steg och tematiska områden där så är lämpligt. Utvärderingen bör i såna fall tydligt synliggöra vilken inverkan på ekologisk hållbarhet som arbetet haft och visa i vilken omfattning ekologisk hållbarhet är integrerad i strukturer, processer och tematiska prioriteringsområden i programmets genomförande. Denna utvärdering kan vara kvalitativ om det inte går att kvantifiera vilka miljövinster programmet bidragit till, och den bör behandla hur programmet bidragit till att nå de nationella miljömålen och/eller EU:s klimatmål/de globala hållbarhetsmålen.

Kompetensbehov för ESF-rådet och socialfondsprogrammets genomförande

De som arbetar med planering, design och genomförande av ett program behöver veta vad ekologisk hållbarhet är som begrepp, känna till hur det kan integreras och hur det kan genomföras. Om kompetensen behöver förstärkas bör experter kunna bistå med detta, exempelvis från stödstrukturen i ekologisk hållbarhet (ESI Support). I analysen krävs expertis för att kunna bedöma om programmet bör integrera ekologisk hållbarhet för det tematiska område som behandlas, exempelvis ekosystemtjänster, hållbart företagande och kunskap om de globala hållbarhetsmålen.

Checklista för genomförande av socialfondsprogrammet:

1. Finns analyser för mål för ekologisk hållbarhet samtliga insatsområden?
2. Kopplas analysen för ekologisk hållbarhet till nationella, regionala, EU:s miljömål samt FN:s globala hållbarhetsmål?
3. Finns mål för ekologisk hållbarhet formulerade för programmets särskilda insatsområden?
4. Finns särskilda mål för ekologisk hållbarhet, och är samtliga mål formulerade med ett perspektiv för ekologisk hållbarhet?
5. Finns indikatorer för ekologisk hållbarhet formulerade?
6. Finns det ett system som säkerställer att information till allmänheten och projektgenomförare är integrerade ur ett ekologisk hållbarhetsperspektiv?
7. Finns ett system som säkerställer att utlysningar har en dimension för ekologisk hållbarhet?
8. Är ansökningsmallarna integrerade för ekologisk hållbarhet?
9. Finns bedömningskriterier för ekologisk hållbarhet?
10. Finns ett uppföljningssystem på plats som säkerställer att ekologisk hållbarhet följs upp?
11. Finns en utvärderingsplan som gör det möjligt att bedöma programmets bidrag till att nå målen för ekologisk hållbarhet, samt genomförandet av integrering av ekologisk hållbarhet och särskilda åtgärder?
12. Ställs krav på kompetens mål för ekologisk hållbarhet hos utvärderare?
13. Finns nödvändig intern kompetens hos myndigheterna för att genomföra principen för ekologisk hållbarhet?
14. Finns en plan för kompetensutveckling när det gäller mål för ekologisk hållbarhet?
15. Finns en stödstruktur på plats?

Checklista för bedömning av regionala planer

1. Stämmer planen med det nationella operativa programmets mål inklusive mål för ekologisk hållbarhet?
2. Ingår en ekologisk hållbarhetsanalys i den socioekonomiska analysen? Finns könsperspektivet genomgående i den socioekonomiska analysen när det gäller olika grupper av individer och olika branscher?

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

3. Dras slutsatser av ekologisk hållbarhetsanalys och omvandlas dessa till regionala mål och prioriteringar? Kvantitativa och kvalitativa sådana?
4. Hur många av de regionala målen, prioriteringarna och specifika fokusområdena är ekologisk hållbarhets integrerade eller riktade mot ekologisk hållbarhet?
5. Kopplas de regionala målen till nationella eller regionala mål för ekologisk hållbarhet, hänvisas exempelvis till länens strategier till ekologisk hållbarhetsintegrering eller arbetet för ekologisk hållbar tillväxt?
6. Har man haft tillgång till ekologisk hållbarhetskompetens i arbetet med analys och målsättning?
7. Framgår det hur de ekologisk hållbarhetsintegrerade målen ska följas upp och utvärderas?
8. Finns indikatorer för hållbarhetsintegrerade mål? (alla programrelaterade indikatorer ska mäta även de speciella målen för ekologisk hållbarhet).

3. Nationell policynivå

I utlysningar från Socialfonden bör ingå en bakgrundsanalys som kopplar utlysningen till Sveriges miljöpolitiska och arbetsmarknads-/regionalpolitiska mål. Analysen beskriver orsaker till och effekter av miljöfrågorna för målgrupperna. Att beskriva orsaker till miljöutmaningar gör det möjligt att sätta relevanta mål och att bestämma vilka aktiviteter som kan bidra till förändring.

När de operativa programmen utarbetas och genomförs bör ekologisk hållbarhet främjas genom integrering av den ekologiska hållbarhetsdimensionen på alla områden. Det gäller även övervakning, rapportering och utvärdering. Särskilda åtgärder inom alla investeringsprioriteringar kan bidra till ekologisk hållbarhet.

De viktigaste programinstrumenten för programperioden 2014–2020 är partnerskapsöverenskommelsen och det operativa programmet.

Partnerskapsöverenskommelsen beskriver Sveriges prioriteringar inom ramen för alla de Europeiska struktur- och investeringsfonderna (Förutom Europeiska socialfonden innefattar detta även Europeiska regionalfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden). I överenskommelsen och det operativa programmet omsätts mål som satts på EU-nivå till nationell nivå. Nedan beskrivs hur ekologisk hållbarhet kan integreras i arbetet med programinstrumenten. Även i detta avsnitt är vägledningen en rekommendation om hur processen kan se ut.

Ur Partnerskapsöverenskommelsen:

Sverige har valt att fokusera på tre övergripande prioriteringar för ESI-fonderna:

- Främja konkurrenskraft, kunskap och innovation.
- Förstärka hållbart och effektivt nyttjande av resurser för en hållbar tillväxt.

- Öka sysselsättningen, främja anställbarhet och förbättra tillgängligheten till arbetsmarknaden.

Miljö- och resurseffektivitet har en viktig roll för en hållbar tillväxt och övergången till en grön ekonomi så att ekosystemen bevaras och resurserna inte utarmas. En del i detta är utvecklingen av en biobaserad samhällsekonomi, till skillnad från en oljebaserad, som förs fram ibland annat Horisont 2020-strategin.

Miljökvalitetsmålen är viktiga att beakta vid utformningen av programmen.

Generationsmålet anger att det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.

Till prioriteringen att förstärka hållbart och effektivt nyttjande av resurser för en hållbar tillväxt kopplas till de tematiska målen 4. Stödja övergången till en koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer, 5. Främja anpassning, riskförebyggande och riskhantering i samband med klimatförändringar samt 6. Skydda miljön samt främja en hållbar användning av resurser.

Målsättningen att begränsa klimatpåverkan integreras i arbetet med ESI-fonderna. På så vis bidrar ESI-fonderna till att 20 procent av EU-budgeten går till klimatrelevanta insatser. Även de åtgärder och investeringar, inklusive kunskaps-, informations- och utbildningsinsatser som inte direkt syftar till minskad klimatpåverkan kan påverka energiförbrukning och energieffektivitet, transportbehov, m.m.

I förhandsutvärderingen konstateras att den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling antas beaktas i Socialfondens program genom att Socialfondens insatser för ökad sysselsättning och tillväxt kan kombineras med ett miljöperspektiv som utgår från miljökvalitetsmålen. Särskilt fokus läggs på förebyggande av och anpassning till klimatförändringarna. Detta kan enligt programmet ske genom stöd för kompetensutveckling och kompetensförsörjning som underlättar övergången till en koldioxidsnål ekonomi och framväxten av nya, gröna jobb.

Analys av ekologisk hållbarhet i förberedelse av det operativa programmet

För att Socialfonden ska användas på det mest effektiva sättet för hela befolkningen och att val av prioriteringar och mål ska bli rätt, behöver potentiell negativ och positiv påverkan på ekologisk hållbarhet beaktas. Därför bör en miljöanalys ingå när det operativa programmet förbereds, detta kan med fördel göras med hjälp av Naturvårdsverkets vägledning "Integrera ekosystemtjänster i myndigheters verksamheter" (Rapport 6733, 2016; se även sidan 6). Den bygger på en stegvis metod för att synliggöra påverkan och beroende av ekosystemtjänster och hur de kan integreras i en myndighets verksamhet och beslut.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

På varje insatsområde bör miljösituationen beskrivas, i relevanta fall differentierat på olika grupper, med hjälp av statistik, befintliga miljömålsindikatorer samt när det är relevant utifrån intressentdialog med relevanta grupper. Analysen ska också utforska orsaker till och effekter av rådande status.

För analysen krävs kompetens och expertis på ekologisk hållbarhet. Organisationer eller sakkunniga som är med i partnerskapet kan med fördel bidra till analysen. Förslagsvis görs en SWOT ur ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv.

Mål för hur ekologisk hållbarhet kan integreras

Utifrån analysen formuleras mål för ekologisk hållbarhet i det operativa programmet. Om de europeiska eller nationella målen för implementeringen av Socialfonden inte integrerar ekologisk hållbarhet, så kan sådana mål ändå arbetas in i programverktygen på nationell/regional nivå, innan genomförandet börjar.

De viktigaste målen för programmet ska ha tillhörande indikatorer för att mäta genomförande och utveckling. De olika indikatorerna ska visa den ekologiska hållbarhetsdimensionen när det gäller utgifter som avsatts för att främja ekologisk hållbarhet (utgifter för särskilda insatser samt integrering).

Indikatorerna ska också visa resultat och effekter, om ekologisk hållbarhet har främjats eller om insatsen istället lett utvecklingen åt fel håll. Alla indikatorer ska där det är relevant och möjligt differentiera resultat baserat på kön och andra relevanta gruppvariabler.

Genomförande av Socialfondens arbete med ekologisk hållbarhet

På den nationella policynivån är de regionala partnerskapen och Övervakningskommitténs sammansättning, skapandet av en stödstruktur, specialister på ekologisk hållbarhet, och ett stärkande av myndigheternas kompetens centralt för arbetet med ekologisk hållbarhet som horisontell princip.

Det bör finnas aktörer i de regionala partnerskapen med ansvar för att främja ekologisk hållbarhet. Relevanta organisationer från civila samhället bör också medverka. Dessutom kan stödstrukturen för horisontella principer bidra med stöd och kompetens.

I Övervakningskommittén bör experter på ekologisk hållbarhet bidra vid översyn av årliga utvecklingsrapporter och ge rekommendationer för förbättringar. De bidrar till att alla medlemmar i Övervakningskommittén samt utvärderare uppdateras om arbetet med ekologisk hållbarhet i relation till programmets resultat. Utöver specialister bör kompetensutveckling om ekologisk hållbarhet i fonderna ges till samtliga deltagare.

Att genomföra Socialfondens arbete med ekologisk hållbarhet som en horisontell princip bör vara en del av kompetensen hos ESF-rådets personal. En kompetensutvecklingsplan bör finnas som omfattar både ledning och övrig personal.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Uppföljning av programmets effekt på ekologisk hållbarhet

Uppföljningssystemet ska visa i vilken grad programmet bidrar till ökad ekologisk hållbarhet i relation till relevanta mål på området. All uppföljning ska där det är relevant och möjligt differentiera resultat baserat på kön och andra relevanta gruppvariabler. Uppföljningen bör bidra med förslag på nya insatser eller processer för att bidra till ekologisk hållbarhet, eller förbättringar av befintliga insatser. Myndighetspersonal som arbetar med uppföljningen bör se till att ekologisk hållbarhet fortsätter att vara en del i genomförandet av det operativa programmet.

Utvärdering på nationell nivå

Varje medlemsstat ska genomföra en rad utvärderingar. För att de ska vara effektiva, bör ekologisk hållbarhet integreras och utvärderarna ha relevant kompetens. Ex-ante utvärderingen (förhandsutvärderingen) bör bedöma om planerade insatser är tillräckliga. Den lärande utvärderingen (ongoing evaluation) som genomförs bör ta upp både särskilda insatser för ekologisk hållbarhet, men också hur programmets samtliga aktiviteter bidragit till målen för ekologisk hållbarhet. Ex post-utvärderingar (efterhandsutvärdering) bör även ur ett ekologiskt hållbarhetsperspektiv undersöka effekter och effektivitet hos fonderna och hur de bidragit till EU-strategin för en smart, hållbar och inkluderande tillväxt enligt kraven på respektive fond.

Kompetensbehov

De som medverkar i förberedelser, genomförande, uppföljning och utvärdering av de centrala nationella och regionala programdokumenten behöver kompetensutveckling i ekologisk hållbarhet. Kompetens behövs för förståelse av hur bristande hänsyn till den ömsesidiga påverkan mellan sociala och ekologiska system påverkar samhället och ekonomin, vilken roll miljöperspektivet har i ett effektivt programgenomförande och kunskap om vad integrering av ekologisk hållbarhet innebär i genomförandet av programmen.

Checklista för den nationella policynivån

1. Relevanta ekologiska hållbarhetsaspekter har identifierats liksom underliggande orsaker till dem.
2. Analysen beskriver miljöaspekter på insatsområden, men också för strukturer och processer (som budgetfrågor och beslutsfattande).
3. Ekologisk hållbarhet är integrerad i alla faser av analysen snarare än i ett separat avsnitt.
4. Förhandsanalysen bedömer effekter av insatser på ekologisk hållbarhet i varje del av analysen, i relevanta fall fördelat på kön och andra grupperingar.
5. Analysen undersöker i vilken grad EU:s och svenska nationella mål för ekologisk hållbarhet har uppnåtts samt hinder för att nå dem.
6. Särskilda mål bör sättas som speglar den bristande ekologiska hållbarhet som identifierats i analysen.
7. Mätbara indikatorer ska finnas för att följa upp utvecklingen mot målen.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

8. I de regionala partnerskapen bör det ingå aktörer med ansvar för att främja ekologisk hållbarhet samt relevanta organisationer från civila samhället.
9. Övervakningskommittén bör inkludera aktörer med ansvar för att främja ekologisk hållbarhet samt relevanta organisationer från civila samhället.
10. En kompetensutvecklingsplan för ekologisk hållbarhet bör finnas för ledning och övrig personal.
11. En stödstruktur har etablerats för att bidra till genomförandet av de horisontella principerna.
12. Den årliga och andra rapporter och utvärderingar gällande programmet ger information om utvecklingen för särskilda insatser för ekologisk hållbarhet och integrering.
13. Upphandlingen av förhandsutvärdering, lärande utvärdering samt utvärdering i efterhand ställer krav på kompetens inom ekologisk hållbarhet.

Appendix

Politiska mål relaterade till hållbarhet

Ekologisk hållbarhet blir allt mer prioriterad på den politiska arenan. Alltifrån FN:s 17 nya hållbarhetsmål till det historiska klimatavtalet i Paris förra året, via EU-kommissionen lagstiftningspaket om cirkulär ekonomi, pekar tydligt på att ekologisk hållbarhet kommer att spela en allt större roll för framtidens tillväxt, konkurrenskraft och sysselsättning.

I takt med att förståelsen ökar för de utmaningar världen står inför, börjar beslutande församlingar på olika nivåer sätta mål relaterade till hållbarhet. På den internationella arenan fattades två viktiga beslut under 2015 då de 17 globala målen för hållbar utveckling beslutades av FN i september, samt då ett nytt klimatavtal till slut antogs i Paris i december. I EU finns dels en strategi för hållbar utveckling, men mer känt är kanske EU:s klimat- och energimål "20/20/20" vilket står för: sänkt energiförbrukning med 20 procent; minskade växthusgasutsläpp med minst 20 procent; höjd andel förnybar energi till 20 procent av all energikonsumtion.

Samtidigt bör framhållas att social hållbarhet är beroende av ekologisk hållbarhet, i många aspekter. Hälsa, välmående och grundläggande mänskliga behov bygger på att det finns friska ekosystem som kan leverera de tjänster och resurser som vi är beroende av. Det är också i stort kopplat till rättighetsfrågor, genom bland annat aspekter såsom fördelning och rättvist miljöutrymme, samt till genus/jämställdhetsperspektiv eftersom det finns tydliga skillnader avseende kvinnors och mäns konsumtionsmönster, livsstilar, syn på välfärd, tillgång till resurser och inflytande, påverkan på miljö, inklusive klimat. I arbetet med att stärka den sociala hållbarheten är det viktigt att inkludera de mål som spänner över både de sociala och ekologiska aspekterna avseende dessa områden.

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

FN:s 17 globala hållbarhetsmål utgör kärnan i det som även kallas Agenda 2030 för hållbar utveckling. För första gången är målen för hållbar utveckling universellt tillämpliga i alla länder och EU-kommissionen har meddelat att man strävar efter att vara en föregångare i genomförandet av dem. Agenda 2030 täcker i betydligt högre grad än de svenska miljömålen samtliga tre dimensioner av hållbarhet; den sociala, den ekologiska och den ekonomiska. När det gäller dessa mål finns en uttalad förväntning på alla aktörer i samhället att bidra till att de nås. Stater, företag, organisationer och projekt bör analysera hur de påverkar målen positivt och negativt, och hur de kan agera för att bidra till att målen uppfylls.

Även klimatavtalet ska ses med samma glasögon - det är ett mål som alla aktörer behöver ha kunskap om och förhålla sig till genom att sätta egna mål och göra planer för utsläppsminskningar. Annars kan målet inte nås. Samma sak gäller för de svenska miljömålen. För att vi ska nå miljö kvalitetsmålen behöver riksdag, regering, myndigheter, länsstyrelser, kommuner, företag, frivilligorganisationer och enskilda individer engagera sig och ta sin del av ansvaret. För att inkludera dimensioner av ekologisk hållbarhet i de projekt som ges medel från Europeiska socialfonden, bör alltså projektägarna förhålla sig till dessa olika mål.

Svenska miljömål samt etappmål

Det svenska miljömålssystemet består av ett generationsmål, 24 etappmål och 16 miljö kvalitetsmål (se faktaruta). Generationsmålet visar riktningen för vad som måste göras inom en generation för att Sveriges miljö kvalitetsmål ska nås "utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser". Generationsmålet och miljö kvalitetsmålen ska vara uppnådda år 2020, med undantag av målet Begränsad klimatpåverkan som ska vara uppnått år 2050.

Faktaruta: De 16 miljö kvalitetsmålen

1. Begränsad klimatpåverkan
2. Frisk luft
3. Bara naturlig försurning
4. Giffri miljö
5. Skyddande ozonskikt
6. Säker strålmiljö
7. Ingen övergödning
8. Levande sjöar och vattendrag
9. Grundvatten av god kvalitet
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård
11. Myllrande våtmarker
12. Levande skogar
13. Ett rikt odlingslandskap
14. Storslagen fjällmiljö
15. God bebyggd miljö

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

16. Ett rikt växt- och djurliv

Miljökvalitetsmålen följs upp av länsstyrelserna årligen och en sammanställning av resultaten publiceras av Naturvårdsverket. Den utvärdering som publicerades för 2015 visar att två av de 16 miljökvalitetsmålen ser ut att kunna uppfyllas. För övriga mål återstår en hel del arbete om de ska nås inom utsatt tid.

EU-nivå

På EU-nivå ses ekologisk hållbarhet som en viktig del i Europa 2020-strategin för att skapa förutsättningar för en smart och hållbar tillväxt för alla. Strategin har fem övergripande mål som gäller sysselsättning, forskning och utveckling, klimat och energi, utbildning samt social delaktighet och fattigdomsminskning. EU-kommissionens paket om cirkulär ekonomi från 2015 poängterar hur ekologisk hållbarhet kan öka konkurrenskraften, skapa jobb och generera en hållbar tillväxt. "Varken vår planet eller vår ekonomi kommer att överleva om vi framhärdar med vår nuvarande slit-och-släng-attityd", skriver EU-kommissionen på sin webbplats. Den cirkulära ekonomin handlar om att minska på avfallet och skydda miljön, men också om en djupgående omvandling av hur hela vår ekonomi fungerar. Genom att ändra på vårt sätt att producera, arbeta och köpa kan vi skapa nya möjligheter och nya arbetstillfällen. Paketet innehåller lagstiftning och incitament på EU-nivå för att hjälpa företag, konsumenter och nationella och lokala myndigheter att driva denna omvandling. Socialfonden har i detta sammanhang en unik möjlighet att skapa långsiktiga lösningar för tillväxt och sysselsättning genom att ge stöd till projekt som även bidrar till Sveriges omställning till ett mer ekologiskt hållbart samhälle. Det är därför viktigt att integrera ekologisk hållbarhet i alla Socialfondens projekt och verka för effektiva helhetslösningar som minskar antalet målkonflikter mellan tillväxt/sysselsättning och miljö-/sociala frågor. Istället handlar det om att hitta synergierna genom projektstöd till satsningar på cirkulär

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

ekonomi, delandekonomin och nya affärsmodeller, samt ett uppsving för de gröna näringarna och "den biobaserade" ekonomin.

Agenda 2030 - nya globala hållbarhetsmål

I september 2015 antog FN de 17 globala målen för hållbar utveckling (Sustainable Development Goals - SDG), med syfte att möta de globala hållbarhetsutmaningarna och bekämpa fattigdom och hunger (se faktaruta). Målen ska uppnås till 2030 och ersätter de åtta Millenniemålen, som antogs vid millennieskiftet och gällde fram till 2015.

För Socialfondens del är förstås Mål 8 om tillväxt och sysselsättning mest relevant vid en första anblick, men utifrån ett bredare synsätt som även inkluderar de horisontella principerna berörs Socialfondens arbete av ett flertal olika mål som alla på olika sätt har kopplingar till varandra (till exempel Mål 4 om utbildning, 5 om jämställdhet och 9 om hållbar industrialisering och innovationer). Dessutom har minst åtta mål direkt koppling till den ekologiska hållbarhetsprincipen (se faktarutan).

Millenniemålen var fokuserade på sociala frågor i de fattigare länderna och har fram till 2015 bidragit till en rad framsteg. Bland annat har den extrema fattigdomen halverats jämfört med 1990 års nivå, barnadödligheten har minskat och fler barn har möjlighet att gå i skolan. Samtidigt växer klyftorna både mellan och inom en stor andel av världens länder. Och vi står inför enorma utmaningar vad gäller klimatförändringar och dess konsekvenser. För att möta de utmaningar som fortfarande återstår och få med även miljöfrågor och klimatarbete i strategin skapades nya mål där en bredare definition av hållbarhet har använts. Ytterligare en skillnad mellan de nya globala hållbarhetsmålen och Millenniemålen är att de nya målen är just globala, istället för inriktade mot utvecklingsländer.

EU:s svar på Agenda 2030 kommer, enligt EU-kommissionen, att omfatta två arbetspår: för det första, att integrera målen för hållbar utveckling i EU:s politiska ram och kommissionens nuvarande prioriteringar, för det andra, att inleda överläggningar om vidareutveckling av EU:s långsiktiga vision och sektorspolitikens inriktning.

Faktaruta: FN:s globala hållbarhetsmål (de som specifikt rör ESF:s verksamhet i kursiv stil, de som rör ekologisk hållbarhet i fet stil):

1. Utrota fattigdom i alla dess former, överallt.
2. Utrota hunger, uppnå matsäkerhet och förbättrad kost samt främja ett hållbart jordbruk.
3. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar.
4. *Säkerställa inkluderande och rättvis utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla.*
5. *Uppnå jämställdhet och stärka alla kvinnors och flickors ställning.*
6. Säkerställa tillgänglighet och hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla.
7. Säkerställa tillgång till prisvärd, pålitlig, hållbar och modern energi för alla.
8. *Främja kontinuerlig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning och anständigt arbete för alla.*
9. *Bygga motståndskraftig infrastruktur, främja inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.*
10. Minska ojämlikhet inom och mellan länder.
11. Gör städer och boplatser inkluderande, säkra, flexibla och hållbara.
12. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
13. Vidta brådskande åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess effekter.
14. Bevara och hållbart nyttja hav, sjöar och marina resurser för hållbar utveckling.
15. Hållbart skogsbruk, stoppa ökenspridning, bromsa och vända markförstörelse samt hejda förlusten av biologisk mångfald.
16. Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, ge tillgång till rättssystem för alla och bygga effektiva, ansvarstagande och inkluderande institutioner på alla nivåer.
17. Stärka verktyg för genomförande och vitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling.

Ambitionerna är höga: radera all hunger och extrem fattigdom till 2030, hälsovård och utbildning åt alla, med mera. Samtidigt poängteras att dessa mål skall uppnås utan att globala miljömål för ett stabilt klimat, hållbara hav, bibehållen biologisk mångfald och säker tillgång på färskvatten överskrids. Man kan se detta som ett nytt utvecklingsramverk, där ekonomisk utveckling sker inom ramen för ekologisk hållbarhet och planetens gränser. För att förtydliga detta har forskare vid Stockholm Resilience Centre strukturerat om de globala målen i en konceptuell bild (se länk nedan) som visar hur alla de sociala och ekonomiska målen faktiskt vilar på de fyra grundläggande ekologiska målen om färskvatten, klimat, hav och biologisk mångfald.

<http://www.stockholmresilience.org/images/18.36c25848153d54bdba33ec9b/1465905797608/sdgs-food-azote.jpg>

Målen ger utrymme för aktörer att precisera vilka mål som är viktiga för just dem, och hur de tolkar målen. Viktigt att komma ihåg är att det inte är FN som ska utföra arbetet med att uppfylla de globala hållbarhetsmålen, utan ansvaret ligger på hela samhället: näringsliv, civilsamhälle, politiker och myndigheter.

Nytt klimatavtal i Paris 2015

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

I december 2015 slöts ett avtal med mål för minskade utsläpp av växthusgaser. Avtalet bygger på ländernas egna åtaganden och uppskattningar av hur deras utsläpp ska minska framöver.

Det allra viktigaste i överenskommelsen är målsättningen att ökningen av den globala medeltemperaturen ska stanna väl under 2 grader och ansträngningar ska göras för att hålla temperaturökningen under 1,5 grader. De nationella mål som avtalet bygger på räcker inte för att nå det övergripande klimatmålet, och därför ska länderna uppdatera mål och strategier var femte år, med början 2018. En annan viktig del i avtalet är att klimatbiståndet ska öka; utvecklade länder ska öka sina ekonomiska och tekniska stöd till fattigare länder framöver. De mest sårbara länderna ska prioriteras och anpassningsåtgärder får en tydlig roll i det nya avtalet, något som varit viktigt för många utvecklingsländer.

Sammanfattningsvis så räddar inte överenskommelsen i Paris klimatet, exempelvis saknas konkreta mål för hur mycket utsläppen ska minska. Men överenskommelsen i Paris är ändå ett viktigt steg i rätt riktning. Precis som med de globala hållbarhetsmålen gäller att arbetet för att nå målen görs i alla delar av samhället: på olika beslutsnivåer, i organisationer, myndigheter, företag och hos allmänheten.

Det finns en tydligare koppling till både klimatavtalet och de globala hållbarhetsmålen hos både företag och myndigheter idag. Till exempel kan vi se i debatterna kring Vattenfalls försäljning av brunkol, bygget av Förbifart Stockholm och skatteplanering inom stora företag, att det i högre grad lyfts fram argument om att dessa strategier står i strid med klimatavtalet och/eller de globala målen för hållbar utveckling.

Konventionen för biologisk mångfald (CBD)

Konventionen för biologisk mångfald undertecknades vid FN:s möte i Rio 1992. Målen för arbetet inom konventionen är att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden och att nyttan av att använda genetiska resurser ska fördelas rättvist. Vid partsmötet 2010 antog världens länder en strategisk plan för perioden 2011-2020, med 20 delmål fram till år 2020, dessa mål kallas Aichimålen. De 20 målen rör många olika politikområden och syftar till att åtgärder inom dessa stärker och skyddar den biologiska mångfalden och bidrar till rättvis fördelning av nyttan.

Källor:

<http://liu.se/forskning/forskningsnyheter/1.544551?l=sv>

<https://www.tema.liu.se/tema-t/medarbetare/hultman-martin?l=sv>

<http://www.trafa.se/>

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

<http://www.stockholmresilience.org/download/18.1f74f76413071d337c380004085/1459560260916/RA+workbook+final.pdf>

<http://www.stockholmresilience.org/download/18.76308e0c152098549fa7ae9/1459560146537/Resiliensanalys+av+Eskilstuna+kommuns++livsmedelsfo%CC%88rsorjning.pdf>

